

Hvordan en næring håndterer sykdomsutbrudd er viktig for dens rykte.

FAST SPALTIST

Frank Asche, professor ved Universitetet i Stavanger

Syk fisk – et markedshinder og en produksjonsutfordring

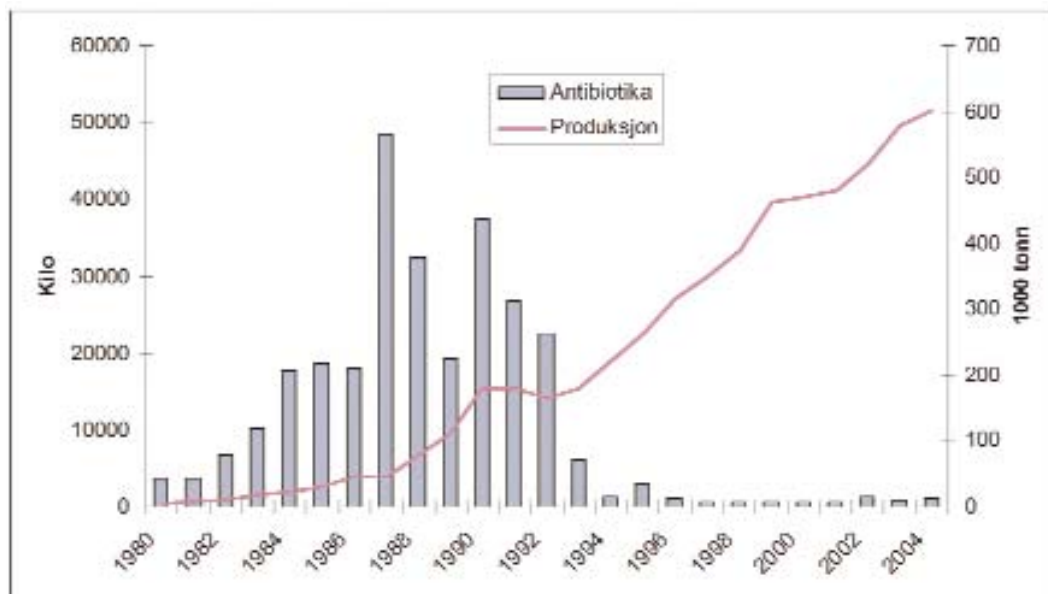
Når den amerikanske avisen New York Times skriver om syk laks i Chile er det et viktig signal. Det er et signal om at (avisen tror at) mange av konsumentene bryr seg, og mest sannsynlig har de rett.

At chilensk oppdrettsnæring rykker inn annonser for å korrigere den misrepresentasjonen de mener artikkelen gav av næringen, viser at også Chilensk næring tror artikkelen er negativ for dem. I så måte viser denne hendelsen at chiles sykdomsproblemer ikke bare er et produksjonsproblem for den chilenske næringen, men også et markedsproble, og et markedsproble som rammer hele laksenæringen. Dessverre for næringen, er oppmerksomheten rund sykdomsproblemene i Chile bare en av en lang rekke episoder hvor sykdom

gir både produksjons- og markedsutfordringer.

Sykdom er en del av enhver biologisk produksjonsprosess

Sykdom er en del av livet i naturen for alle arter, og følger dem også når de blir husdyr. Ofte forsterkes problemene for husdyr fordi de holdes med større tetthet. Dette er tilfelle i landbruket, og har vist seg å gjelde også for oppdrettsfisk. Siden oppdrett er en næring hvor en befinner

Norsk lakseproduksjon og antibiotikabruk.

Kilder: Fiskeridirektoratet og Norsk Medisinaldepot

seg på kunnskapsgrensen for de arter som produseres, oppnår oppdretterne stadig større kunnskap jo mer erfaring en får med artene. Deler av denne kunnskapen, som hvilke sykdommer artene er eksponert for, er ting en helst skulle vært foruten, men er likevel en nødvendig del av en biologisk produksjonsprosess.

Sykdomsproblemene i oppdrettsnæringen kan ved første øyekast fremstå som større enn i landbruksnæringen. Så vidt jeg kan se er det imidlertid i større grad en funksjon av at oppdrettsnæringen er en ny næring, og en næring som utvikler seg svært fort. Lakseproduksjonen i Norge har på 25 år gått fra å være marginal til å bli tre ganger så stor som den samlede kjøttproduksjonen i landbruket. I denne perioden har en også blitt eksponert for utfordringer som landbruket har blitt gradvis eksponert for over mange hundre år. Dette gjør at nye sykdommer i oppdrettsnæringen har større nyhetsinteresse, fordi de får større effekt siden oppdrettere som ikke har støtt på sykdommen før heller ikke har mye kunnskap om hvordan de skal bekjempe den. Sykdommene har også større interesse fordi oppdrettsnæringen er ny, mens «vanlige» dyresykdommer ikke har nevneverdig nyhetsinteresse. Vi kjenner alle til at veterinærtjenesten er viktig for landbruket, men vi hører svært lite om hva veterinærene egentlig gjør. Og hvor mange vet at mastitt er en alvorlig sykdom for melkekyr?

En må oppdage et problem før en kan løse det, og det er definitivt også tilfelle for sykdom i oppdrettsnæringen. Norsk laksenæring gir gode eksempler på dette, og flere alvorlige sykdommer fra åttitallet, som furunkulose, hører en lite om i dag fordi de ikke lenger er et stort problem. En årsak til dette er fremveksten av en farmasiindustri direkte rettet mot laksenæringen som sammen med forskningsinstitusjonene har god kapasitet til å løse de sykdomsutfordringene næringen møter. I så måte er reduksjonen i dekning av sykdom på laks i norske

medier et positivt tegn for næringens utvikling, og dette forsterkes ved at det ofte er gamle bilder og film som brukes når det blir skrevet noe. Det er likevel sannsynlig at nye sykdomsutfordringer stadig vil dukke opp, samtidig som en må leve med andre. I så måte kan en undres om ILA for laksenæringen vil ha en tilsvarende rolle som for eksempel munn- og klovsyke i landbruket, selv om sykdommens karakter er helt forskjellig.

Sykdom som produksjonsproblem

I alt husdyrhold, inkludert oppdrett, er sykdom en alvorlig produksjonsutfordring. Sykdom bidrar til risikoen i produksjonsprosessen fordi ikke alle individer en begynner å føre når planlagt størrelse før slakt. Dette øker produksjonskostnadene. I flere tilfeller må infiserte individer også tvangsslaktes og eventuelt destrueres, slik at også inntekten fra produksjonen reduseres. Dette reduserer bedriftens lønnsomhet ytterligere. Hvis ikke forsikringsordningene er tilstrekkelig gode kan da et enkelt sykdomsutbrudd ikke bare redusere produksjonen betydelig, men også sette bedriftens eksistens i fare.

I en ny næring som oppdrettsnæringen må en forvente at de første sykdomsutbruddene er de mest alvorlige, fordi en da ikke har erfaring med å håndtere sykdom. Da det heller ikke finnes spesifikke vaksiner eller medikamenter, er det lett å tilsette antibiotika i føret. Dette er normal prosedyre i landbruket en mengde steder i verden, og ble også adaptert av laksenæringen. I figuren vises antibiotikabruk i oppdrettsnæringen sammen med total produksjon. Som en kan se indikerer økningen i antibiotikabruk tidlig på åttitallet at sykdom var med som en utfordring helt fra næringens spede begynnelse. I 1986 får en det første store sykdomsutbruddet med hitrasyken, og fra 1986 til 1987 er det for første gang nesten ingen produksjonsøkning i næringen, samtidig som antibiotika-

bruken fordobles. De neste fem årene er mest sannsynlig de mest negative i norsk oppdrettsnærings historie i forhold til påvirkning av nærmiljøet rundt merdene. Betydelig bruk av antibiotika gjorde at bunnområdet under merdene flere steder blir seende ut som et skrekklandskap. Det er fremdeles disse bildene som blir hentet frem når undersøkende journalister skal vise hvor fæl lakseoppdrett er som næring. I disse årene gjøres en forskning- og utviklingsinnsats som er en av de store suksesshistoriene i laksenæringens utvikling. Denne leder frem til oljevaksinen som taes i bruk på begynnelsen av nittitallet. På svært kort tid reduseres antibiotikabruken til nær null, og sammen med sakteflytende fôr bidrar dette sterkt til at miljøkvaliteten rundt oppdrettsanleggene ble betydelig forbedret.

Sykdom har påvirket produksjonen sterkt

Hitrasyken i 1986–87 og furunkulose på begynnelsen av nittitallet er to tilfeller hvor fiske sykdom sterkt påvirket norsk lakseproduksjon. I begge disse tilfellene resulterte sykdomsutbruddene i en midlertidig stans i produksjonsøkningen for laks i Norge. Noe lignende har ikke skjedd siden. Det er positivt fordi det indikerer at en i Norge har rimelig gode rutiner for å håndtere sykdom. Selv om utbrudd av ILA og PD har vært kostbart for enkeltoppdrettere, så har utbruddene vært så lokale at det ikke har påvirket næringens samlede utvikling i betydelig grad. Tilsynelatende har skotske oppdrettere lært sin lekse, og sykdom har aldri bremsert den skotske produksjonen merkbart. Verken kanadierne eller chilenerne synes imidlertid å ha lært leksen fra Europa. I flere år rundt årtusenskiftet var det store sykdomsproblemer i Bay of Fundy, hvor størstedelen av den kanadiske atlantehavsproduksjonen er lokalisert. Dette ledet til en fullstendig stopp i pro-

duksjonsøkningen. I Chile synes alvorlige sykdomsproblemer først å ha gjort seg gjeldene i 2006, med full stans i produksjonsøkningen og faktisk nedgang i produksjonen som følge.

Selv om sykdomsproblemene i laksenæringen i forskjellige perioder har vært store nok til å påvirke totalproduksjonen i alle de store produksjonslandene utenom Skottland, og også store nok til å påvirke lakseprisen, så er de likevel små i forhold til hva en har sett for enkelte andre arter. Spesielt sterkt rammet har reker vært. Hvis en ser på hvilke land som var de fem største rekeproduzentene i femårsintervall fra midten av åttitallet, så er det betydelige endringer på listen hver gang. Flere land, som Ecuador, Thailand og Taiwan har vært blant de største for så å falle langt ut av listen samtidig som produksjonen kollapset. Disse endringene kan i stor grad forklares med store sykdomsproblemer, med den såkalte *white spot disease* som den viktigste. Rekenæringen gir flere eksempler på en næring som har forsvunnet fra hele regioner på grunn av sykdomsutbrudd. Sykdomsutbrudd kan følgelig være svært alvorlige, og kan forhindre en ellers velfungerende næring fra å lykkes. Fra torskenæringen har vi også lært at det kan være problematisk å vokse for fort. Dessverre ser det ut som om hurtig øking til storskalaproduksjon også hurtig kan gi storskala sykdom.

Markedsutfordringer

Hvis sykdom bare hadde vært et produksjonsproblem, så hadde det likevel vært alvorlig nok. For lakse- og oppdrettsnæringen er imidlertid sykdom også et markedsproblem i likhet med hva som er tilfelle for annen matvareindustri. Det som for konsumentene kan oppfattes som unaturlige aspekter ved en produksjonsprosess, får fort mye mediadekning uavhengig av hvor farlig det faktisk er. Oppdrettsnæringen får mer enn sin del av denne type oppslag fordi det er en næring som bruker miljøet på en ny måte, og det finnes mange som mener at moderne akvakultur er en type produksjon verden kunne klart seg foruten. Det finnes både miljøvernere og anerkjente internasjonale forskere som bruker store deler av sin tid til å frembringe

argumenter mot industriell akvakultur.

Selv om de fleste i Norge mener å vite at selv om laksenæringen i perioder har hatt sykdomsproblemer og høyt antibiotikaforbruk, er disse problemene i dag under kontroll, så finnes det bilder og dokumentasjon som kan vise at lakseanlegg kan være miljømonstre. Det finnes også en mengde andre forhold som laksenæringen og intensive oppdrettsnæringer internasjonalt kan og til dels blir kritisert for. Den dagen internasjonale medier ønsker er det lett å lage en dokumentar som tegner et skremsbilde av oppdrettsnæringen. I så måte følger dekningen av sykdomsutbruddene i Chile i New York Times bare opp en pågående trend. BBC hadde et tilsvarende program fjor, og det er all grunn til å forvente flere lignende fremstøt.

Til tross for at folk i laksenæringen mener sykdomsutbruddene i Chile ikke har noe å si for kvaliteten på det produktet som selges, så kan en likevel forstå at konsumentene kan være bekymret. Problemet for laksenæringen er at bekymrede konsumenter ofte kjøper andre produkter enn laks, uavhengig av om de har grunn til å være bekymret. Negativ publisitet om sykdom virker da på samme måte som negativ markedsføring. Og redusert etterspørsel reduserer prisen på laks på kort sikt, og kvantumet som produseres på lenger sikt. Kostnaden for næringen ved sykdomsutbrudd kan følgelig fort være større på markedssiden enn på produksjonssiden når de får god dekning som i New York Times. Denne effekten er dessverre også uavhengig av realitetene i saken som dekkes.

Sykdom påvirker næringens rykte

Hvordan en næring håndterer sykdomsutbrudd er viktig for dens rykte. I landbruket, og i norsk laksenæring er sykdomsutbrudd nå hovedsaklig noe som angår en enkeltbedrift, og det får vanligvis ingen mediadekning. Sykdom blir et problem for andre enn enkeltbedriften først når den får preg av en epidimi slik at den rammer mange bedrifter, og produsentene fremstår da som å mangle kontroll. Selv om sykdommen ikke påvirker produktkvaliteten, er det ikke unaturlig at konsum-

enter er skeptiske, og en kan uansett undres over om en kan stole på produsenter som ikke har bedre kontroll.

For enhver ny næring fundert på biologisk produksjon, som oppdrett, er sykdomsproblemer en uunngåelig utfordring. Utviklingen av et regelverk som begrenser smitteoverføring og en spesialisert farmasøytisk industri har imidlertid gjort at sykdomsproblemer i dag fremstår som en håndterlig utfordring for produsenter i Norge og Skottland. Dette er en av næringens største suksesshistorier, og det er egentlig trist at næringen ikke synes i stand til å bruke den for markedsføringsformål. I stedet for opplever en stadig at forskjellige medier resirkulerer gamle historier. Dessverre har den nåværende situasjonen i Chile også gjort at historiene ikke lenger kan betraktes som gamle. Utfordringen for norsk og skotsk næring blir i så måte fort å forklare at det er mulig å drive ansvarlig også i forhold til sykdom.

Til slutt må jeg si at jeg er litt forundret over den situasjonen som har oppstått i Chile. En hovedårsak til at en ikke hadde betydelige sykdomsproblemer tidligere er at laks er en introdusert art i Chile, og det er følgelig ikke naturlige forekomster av smittebærere rundt merdene. Gitt at vaksiner i seg selv er kostbart, og også reduserer lønnsomhet ved at vekstraten blir noe lavere, kan en forstå at en ikke vaksinerte før det var nødvendig i Chile. Med historien i andre lakseproduserende land, er det likevel overraskende at selskapene i Chile fremsto som fullstendig uforberedt i forhold til at sykdom en dag kunne komme. At mange av selskapene også driver i andre land hvor de har erfaring med å håndtere sykdom gjør dette enda mer overraskende.

Når den chilenske næringen om noen år har fått kontroll på sin sykdomssituasjon, kan det bli svært interessant å se hva totalkostnadene blir for næringen, og reflektere over hva som kunne ha vært situasjonen med noen investeringer i sykdomsforebyggende tiltak på et tidligere tidspunkt. Det skal også bli interessant hva totaleffekten blir for laksens rykte i markedet.

Robuste arbeidsbåter for ekstreme værforhold ...

Polarcirkel arbeidsbåter har praktisk design, høy kvalitet, stor fleksibilitet og minimalt vedlikehold. De er selvlensende og har i motsetning til en vanlig RIB, stive pontonger som er fylt med polystyren for optimal sikkerhet. Dette kombinert med 21° V-bunn gir en tilnærmet synkefri båt med unik retningsstabilitet og gode sjøegenskaper.

Over 1000 båter er levert de siste årene!

www.akvagroup.com

AKVA GROUP™
 polarcirkel™